

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNDE KIRŞEHİR (3)*

THE BEGINNING OF PARLEMENTER SYSTEM AND THE SITUATION OF KIRŞEHİR IN THIS PERIOD

Yaşar ÖZÜÇETİN**

Özet

DP'den Adnan Menderes ve MP' den Osman Bölükbaşı arasındaki sert tartışmalar, Şubat 1954'te Cumhuriyetçi Millet Partisinin kuruluşu ve ilk şubesinin Kırşehir'de açılarak Osman Bölükbaşı ile bütünleşip seçim kampanyaları ve mitingleriyle kıyasıya bir mücadeleye girişilmesi ve 2 Mayıs 1954 seçimlerinin neticesi, Kırşehir'in ilçe haline getirilmesinde belirleyici olan etkenler olmuştur.

1957'de iktidar, Kırşehir'in muhalifliğini hafifletmek için harekete geçmiş ve bu amaçla Kırşehir'i tekrar il haline getirmek için hazırlıklara başlamış, acele bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Nevşehir Vilayetine Bağlı Kırşehir Kazasında Kırşehir Adı ile Yeniden Bir Vilayet Kurulmasına Dair Kanun, 9637 sayılı, 19 Haziran 1957 ilan tarihli ve 12 Haziran 1957 kabul tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Kırşehir, belirtilen bu süreçte yaşanan gelişmeler ile Türk siyasi yaşamında ve demokrasisinde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Kırşehir'in İlçeliği, Kırşehir'in Yeniden İlliği.

Abstract

The hard arguments between Adnan Menderes from DP and Osman Bölükbaşı from MP, the founding of Republican Nation Party in February,1954 and opening the first branch by defragmenting with Osman Bölükbaşı and contending with election campaign and meetings and the result of 2nd of May, 1954 elections became the determining factor of becoming county of Kırşehir.

In 1957 government came into action for alleviating the being against of Kırşehir and became the preparation for making the convince the Kırşehir again and prepared the government bill. The law that was published on the official gazette that is numbered 9637 and dated 19th of June, 1957 and is admission dated 12th of June,1957 about refounding a new convince called Kırşehir in Kırşehir county affiliated with Nevşehir province.

Kırşehir held a place in Turkish political life and democracy with the developments that became in this period.

Key Words: Kırşehir, Becoming County of Kırşehir, The Convince Again of the Kırşehir

1. İlçelikten Yeniden İlliğe Kırşehir

a. Kırşehir'in Mağduriyetinin Telafisi

1957 yılı, Kırşehir açısından olumlu ve olumsuz gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuş; 1957'de Kırşehir tekrar il haline getirilirken, Bölükbaşı da, Meclis'te yaptığı sert konuşmalar üzerine

* "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir" adlı inceleme ve araştırma bir bütün olup üç ayrı makale şeklinde ele alınmış ve "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir (1)", "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir (2)", "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir (3)" olarak belirlenmiştir. Bir bütünlük arz etmesi açısından Girişe, "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir (1)" de, sonuç ve kaynakçaya da "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Kırşehir (3)" de yer verilmesi uygun görülmüştür.

** Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

dokunulmazlığı kaldırılarak, Ankara Merkez Cezaevi'ne konulmuştu. 1957 genel seçimlerinde de 1954'te olduğu gibi Kırşehir'de CMP başarılı olmuş ve Bölükbaşı, Kırşehir'den milletvekili seçilmiştir.

Anadolu Ajansı, Kırşehir'in il haline getirilmesi ile ilgili tasarısının Dâhiliye Vekâleti tarafından hazırlandığı haberini ve vekâletin açıklamasını yayınlamıştı. Bu gelişmeler cereyan ederken, Kırşehir'in il haline yeniden getirilmesine yönelik konu ile ilgili İnönü, şu sözleri sarf etmekte idi;

“Kırşehir'in vilayet olması kıymetli ve hakiki bir müjdedir. Fevkalade sevindim, büyük bir inşirah duydum. Kırşehir'in vilayet olması bütün milletvekili arkadaşlarımız için, siyasi hayatta bulunan bütün vazifeliler için vatandaşlarımızın yüzüne huzur içinde bakma fırsatı verecektir. Bu vaziyette sevinmek, vazife yapmak huzurunu ve itibarını en başta iktidarda bulunanlar hissedeceklerdir”.¹

Seçimlerin yaklaşması ile birlikte DP, Kırşehir ile ilgili adı geçen bu meseleyi artık daha ılımlı bir şekilde görmeye başladı; Bütçe görüşmeleri sırasında İnönü, şikayetleri dile getirirken Kırşehir'den de söz ederek, “Olur mu böyle şey?” diye sorunca, Menderes tebessüm etmiş ve ardından DP'nin öksüzlüğünden bahsederek, çözümlenmeyecek hiçbir şeyin olmadığını belirtmiş, Kırşehir'in tekrar il haline getirileceğini ima etmiştir.² Mili Eğitim Bakanlığı Bütçesi ele alınırken İnönü, Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi yönünde bir hitap da bulunmuştur.³ Ardından konuşan Menderes;

“Şimdi bakınız Kırşehir meselesi, dün ne ise bugün de aynıdır, ancak söyleyişten söyleyişe fark olduğu içindir ki üzerimizde son derece olumlu tesir icra etmiş bulunmaktadır. İşte, bunu ele almak sureti ile diyeceğim ki, meseleleri mutlaka birbirimize techil etmek ve birbirimize karşılıklı ihanet isnat etmek yolundan bir mezhep kavgası içinde halletmemize imkân yoktur”. diyerek, meselenin çözümünde terk edilmesi gereken yaklaşımlar üzerinde durmuştur.

DP'nin bu doğrultuda hazırladığı Kırşehir'le ilgili kanun tasarısını basından duyan Bölükbaşı; Kırşehir'in yeniden il haline getirileceğinden memnun olduğunu belirtmekle birlikte, “Bir çiçekle yaz gelmeyeceğini unutmamak lazımdır. Bu hadisenin, rejimin normal hale getirilmesi için bir başlangıç olmasını temenni ederim” şeklinde ki ifadeleri ile başka beklentilerinin de olduğunu ortaya koymuştur.⁴

b. Kanunun Meclis Genel Kurulu'nda Ele Alınması, Onaylanması ve Resmi Gazetede Yayımlanması

Seçimlerin yaklaştığını sezen ve gittiği her yerde büyük kalabalıklara hitap eden Bölükbaşı'nın özellikle üzerinde durduğu hususlar şunlar olmuştu; İktidara yeniden geçmenin hazırlıklarını yaparken, çıkardığı antidemokratik kanunlara ve kendine muhalif tüm toplum kesimleri üzerinde uyguladığı baskı tedbirlerine ilaveten, büyük ekonomik darboğaz içinde zaten zor durumda bulunan DP iktidarı, kamuoyu önünde Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi ile zedelenen itibarını yeniden kazanmak amacı ile, Kırşehir'i tekrar il statüsüne kavuşturmayı da istemişti. Hükümet, 1957 Mart'ının ilk günlerinde bir kanun tasarısı hazırlayarak⁵, seçimlere yönelik tutum ve davranışlar takınırken, Kırşehir'in söz konusu olduğu mesele ile kendisini en fazla eleştiren CMP lideri Bölükbaşı'nı saf dışı ederek, elindeki muhalefet silahını almanın hesaplarını da yapmakta idi.⁶

Kırşehir'in ilçe haline getirilişi genel bir kanı olarak siyasi bir karar olduğu için, kendisinin de muhasebesi sonucu iktidarı, rahatsızlığı hisseden bir duruma sokmuştu. Dolayısıyla, Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi hususunda ilk teklif muhalefet yerine, 3 DP'li üyeden gelmişti⁷. Nevşehir Vilayeti'ne

¹ Vatan, 04.03.1957; “İlçeliğe indirilerek, Kırşehir'e yapılan haksızlığı her türlü meşru yollarla tüm Türkiye'ye ve Ankara'daki politikacılara anlatmayı başarmıştk. CHP lideri İsmet İnönü, 1956-1957'lerde DP iktidarı ile bahar havası yaşıyordu. İnönü, tüm gazetelere intikal eden bir demecinde, Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi konusunda düşüncelerini gündeme getirmiş, ‘Kırşehir yeniden il olmalı, Abana da ilçe olmalıdır’ ..Kırşehir'e yönelik olarak DP iktidarının, siyasi tansiyonu yükselten tutumu nispeten kamuoyu baskısı ile az da olsa düşmeye başlamıştır. Anlamsız kin ve öfke, yavaş yavaş törpüleniyordu. Tabii tüm bu gelişmeler verdiğimiz memleket mücadelesine bağlı olarak geliyordu”; Çopuroğlu, a.g.e., s.60..64.

² Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları DP Yokuş Aşağı 1954–1957, Bilgi Yay, Ankara, 1991, s.232.

³ Burçak, On Yılın..., s. 452-453.

⁴ Cumhuriyet 04.03.1957.

⁵ 1957 yılında Mart ayında DP tarafından Kırşehir'i yeniden il haline getirecek bir kanun tasarısı hazırlanmaya başlanmıştır; Ayhan, a.g.t., s. 5; Eroğul, a.g.e., s.114; Başgil, a.g.e.,s. 107; Tunçkanat, a.g.e., s.77.

⁶ Çaylak, a.g.t., s.344; Cumhuriyet 25.12.1955.

⁷ Cumhuriyet 25.12.1955; Kırşehir'in tekrar il haline getirilmesi için ilk kanun teklifi, 1955 Aralık ayında muhalefetten değil, üç DP milletvekilinden (Elazığ milletvekili Selahattin Toker ve arkadaşları) gelmiştir.

Bağlı Kırşehir Kazası'nda, (Kırşehir) Adı İle Yeniden Bir Vilayet Kurulmasına İlişkin Kanun teklifinin müzakeresine 1 Şubat 1956'da İç İşleri Komisyonu'nda başlanmıştır.⁸

DP Milletvekili Ahmet Kınık, Yavuz Paşamehmetoğlu, Ömer Lütfi Erzurumluoğlu, Baha Koldaş ve CMP'li Tahir Taşer, Kırşehir'in yeniden vilayet haline getirilmesi gerektiğini ve TBMM'de temayülün bu yolda olduğunu ifade etmişlerdi. Kanun teklifinin 3 Şubat 1956 Cuma günü yapılan müzakerelerinde söz alan milletvekilleri, seçimlerde Kırşehir halkının bir kısmının, CMP'ye oy verdiği için Vilayetin kaza haline getirildiği ve siyasi bir gaye güdüldüğü yolundaki iddiaların ortaya atıldığını ve bu itibarla efkari umumiye de uyanan yanlış kanaatin bertaraf edilmesi maksadı ile, Kırşehir'de yeniden bir vilayet teşkil edilmesinin yerinde olacağını bildirmişlerdir.⁹

İç İşleri Bakanlığı bir başka kanun tasarısı hazırlamış, bu kanun tasarısı muhalefet cephesinde memnuniyetle karşılanmış, hazırlanan tasarı Başbakanlığa gönderilmiştir. Bu yeni tasarının hazırlanmasındaki amaç; Kırşehir'in ekonomik ve coğrafi sebeplerle vilayet haline getirilmesi, Kırşehir vilayeti'ne Kaman, Mucur ve Çiçekdağ kazalarının bağlanmasıdır.¹⁰

Tasarı, Meclis Bütçe Komisyonunca görüşülmüş ve bazı değişikliklerle kabul edilerek umumi heyete sevk edilmiştir. Tasarının görüşülmesine geçildiği zaman, ilk sözü CMP Genel Başkanı ve Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı almış ve şu ifadelerde bulunmuştur;

“Kırşehir'in siyasi sebeplerle ilçe haline getirildiği kanaati amme vicdanında bir kaziyei muhkeme halinde yerleşmiştir. Vatandaşların, siyasi kanaatlerinden dolayı, toptan cezalandırılması, aynı zamanda demokratik rejimi ret ve inkar manasına gelen bir hareket olarak, siyasal huzur ve emniyeti kökünden ihlal etmiş ve vicdanlarda kapanmaz bir yara açmıştır. Bu suretle, sizler ve iktidarınız, tarih ve millet muvacehesinde, büyük bir vebal ve mesuliyet altına girmiş bulunuyorsunuz. Kırşehir'i tekrar il haline getirirken, gene bir takım siyasi endişeler ve hesaplarla hareket ederseniz, bu vebalinizi, şüphesiz yeni bir veballe ağırlaştırmış olursunuz”.¹¹ ...Böyle bir hali, kendinize ve iktidarınıza layık görmemenizi temenni ederiz. Hükümet tarafından hazırlanan kanun tasarısı maalesef, büyük bir tarihi hatanın tashihine matuf samimi hisler ifadesi olmaktan ziyade, siyasi hesapların ve endişelerin mahsulü olarak görülmektedir. Vaktiyle, Kırşehir'i ilçe haline getirirken, Hükümet tarafından ileri sürülen sebeplerle, bu tasarıda yer alan sebeplerin sathi bir mukayesesini bizi, bir tezatlar ve tenakuzlar zinciri ile karşı karşıya bırakmakta ve takip edilen maksat tezahür etmektedir. Hacıbektaş ve Kozaklı ilçelerinin, yeniden kurulacak Kırşehir İli'ne bağlanmaması, maksattaki siyasiciliği büsbütün açığa vurmaktadır. İktisadi ve coğrafi mülahazalar, bu ilçelerin Kırşehir'e bağlanmasını zaruri kılmaktadır. Esasen buralar halkının arzusu da. Bu gün bu ilçeleri, Kırşehir'e bağlamadığınız takdirde ıstıraplar devam edecek ve iktidarınız, ithamlardan kurtulamayacaktır”.

Bölükbaşı, daha sonra bu iddiasını teyit zımında geniş izahat vererek Hükümet Sözcüsünü, bu mülahazaları çürütecek delilleri varsa ortaya koymaya davet etmiş. Hükümet Sözcüsü ise,; “Tasarıdaki esbabı mucibeye ilave edecek bir şeyimiz yoktur” diyerek, ilave edecek bir şeyleri olmadığını belirtmiştir.

Bütçe Komisyonu, Ordu DP Milletvekili Refet Aksoy'un muhalefetine karşı, ekseriyetle, Hacıbektaş ve Kozaklı ilçelerinin de Kırşehir'e bağlanmasını kabul etmiştir. Daha sonra Zonguldak DP Milletvekili Sebati Ataman, Hükümet tasarısında, coğrafi, iktisadi ve içtimai sebeplerle Kırşehir'e verilen Çiçekdağı İlçesi'nin, Yozgat'a bağlı kalmasını istemiş, Bölükbaşı ve Bilgin'in şiddetli itirazlarına rağmen bu talep de ekseriyetle kabul edilmiştir. Komisyonunda, Kırşehir Milletvekilleri Bölükbaşı ve Bilgin, Çiçekdağı'nın Yozgat'ta kalmasına, Meclis Umumi Heyeti'nde itiraz edeceklerini ifade etmişlerdir.¹²

⁸ Yeni Kırşehir 04.02.1956; Tosun. a.g.t. .s.149.

⁹ Tosun, a.g.t., s. 149-150.

¹⁰ Cumhuriyet 28.03.1957.

¹¹ Bu sırada Komisyon Başkanı, müdahale ederek, vebal sözcüğünü kullanmamasını istemiş, bu ikaza Bölükbaşı şu mukabelede bulunmuştur: “ Hadise karşısında vebal kelimesi, çok yumuşak ve çok munis bir tabirdir.”

¹² Müzakereler neticelendikten ve tasarı kabul edildikten sonra, bazı DP'li Milletvekilleri Bölükbaşı'na hitaben “Tebrik ederiz, görüyorsun ya, arzun oldu” demişler ve Bölükbaşı'nın onlara cevabı şu olmuştur; “Allah, fukarayı sevindirmek için, eşeğini kaybettirir, sonra da semersiz buldururmuş”; Cumhuriyet 29.05.1957.

Hükümet Tasarısı'nda olmadığı halde, Bütçe Komisyonu'nun Çiçekdağ'ı Yozgat'a bırakması, Çiçekdağ'lı üniversite öğrencilerinin Meclis Başkanlığı'na telgraf göndermesine yol açmıştır. Bu telgraf da şunlara yer verilmiştir;

“Doğum yerimiz olan Çiçekdağ Kazası, Kırşehir'in kaza olması nedeni ile Yozgat'a bağlanmıştır. Şimdi Yüksek Meclis'e sevk olunan Kırşehir tasarısında Hacıbektaş, Kozaklı, Kaman ve Mucur gibi uzak kazalar Kırşehir'e bağlanmak isterken, Çiçekdağ'ının halen Yozgat Vilayeti hudutları içinde bırakılması hayret ve teessürümüzü mucip olmuştur.

Yüksek malumları olduğu üzere, mülki ve idari bakımdan Çiçekdağ kazasının Kırşehir ile alaka ve irtibatı olduğu gibi, ticari, iktisadi ve sosyal bakımlardan da Kırşehir'e 35 seneden beri ilçelik etmiş bir bölgenin halk topluluklarının büyük bir ekseriyeti de Kırşehir Vilayeti hudutları içerisinde ikamet etmektedir.

Bütün bu sebeplerle, Çiçekdağ Kazası'nın Yozgat Vilayeti hudutlarından alınıp eskisi gibi Kırşehir Vilayeti hudutları içine sokulması bütün Çiçekdağlıları ve biz gençleri sevindirecektir”.¹³

Sözü edilen Tasarı incelenerek TBMM'ye verilmiş¹⁴ ve Meclis'te görüşülmeye başlanmıştır.

Kırşehir'in ilçe haline getirilirkenki gerekçede; Nevşehir Vilayeti teşkil edildikten sonra bu bölgede ikinci bir vilayetin ipkası lüzumsuz ve mali bakımdan da külfetlidir denilmekte, Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi için ifade edilen gerekçede ise; ekonomik ve kültürel önemi dolayısı ile Kırşehir'in vilayet merkezi haline getirilmesinin uygun görüldüğü belirtilmekte idi. Dolayısıyla bahsedilen bu tasarıların gerekçeleri arasında bir tezatlık söz konusu idi.

Yeni tasarının gerekçesinde şunlar yer almakta idi; Mülki teşkilat ve taksimatımızın, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 89. ve İl İdaresi Kanunu'nun 1. maddeleri hükümlerine göre tanzim ve tesis olduğu malumdur. Bu tanzim ve tesiste iktisadi ve coğrafi alaka ve münasebetler başlıca unsurları teşkil eder. Memleket kalkınmasında bu unsurların geçirdiği tahavvüller ve bu tahavvüllere inzımm eden ve durmadan inkişaf gösteren içtimai değişiklikler mülki taksimatımızın çehresini zaman zaman tebeddülata, idari kademelerden çıkarmalara veya yeniden hizmete girecek kuruluşlara imkan ve lüzum hazırlamaktadır...

Türkiye mülki teşkilat taksimatının umumi revizyonunda bu amillerin Kırşehir bölgesine isabet eden kısmında meydana getirdiği acil idari lüzum ve zaruretlere ve bu lüzum ve zaruretlere Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun 89 ve İl İdare Kanunu'nun 1. maddelerine tamamen uygun düşmüş olması bu bölgede acil bir revizyon yapılmasını zaruri kılmıştır.

Kırşehir, bankaları ile, geniş çarşı ve pazarları ile, bölgenin mühim bir iktisadi merkezidir. Geniş bir pazarı vardır. Meyveciliği ve bağcılığı daimi bir inkişaf halindedir. Ankara-Kayseri ve Ankara-Yozgat-Samsun Devlet yollarının yeniden inşası ve bölgeyi baştanbaşa kat etmiş olması bu bölgeye bambaşka bir iktisadi çehre kazandırmış ve bu iktisadi çehre idari kademedeki ehemmiyetli mevkiine ulaştırılmasının başlı başına bir amili haline gelmiştir. Motorlu ziraatın bütün semerelerini pek çabuk toplayan ve bu mahsulleri, geniş pazarında çok yaygın bir muhite devreden ve bu alışverişin bütün nimetlerinden istifade eden Kırşehir'in bu ehemmiyetli iktisadi çehresi yanında aynı ehemmiyette bir kültür merkezi halinde bulunduğu da görülmektedir. ...Kırşehir'in vilayet merkezi haline getirilmesi ve Nevşehir Vilayeti'ne bağlı Mucur, Ankara Vilayeti'ne bağlı Kaman ve Yozgat Vilayeti'ne bağlı Çiçekdağ'ı Kazalarının yeniden kurulacak bu vilayete bağlanması uygun görülmüştür.

Bu takdirde yeni kurulacak vilayetin, merkezle beraber dört kazası, dört nahiyesi ve 237 köyü bulunacak ve 1955 senesi nüfus sayımına göre 153.988 nüfusu ihtiva edecektir. Bu kuruluştan sonra, Nevşehir Vilayeti de, merkez kaza ile birlikte altı kazalı, dört nahiyeli ve 185 köylü ve yine 1955 senesi nüfus sayımına göre de 154.991 nüfuslu kalacak ve bu hali ile de sarsılmış olmayacaktır. 393.235 nüfuslu bulunan Yozgat Vilayeti'nin de 28.070. nüfuslu Çiçekdağ'ının ayrılmasından müteessir olmayacağı aşikardır...

¹³Cumhuriyet 30.05.1957.

¹⁴Ulus 17.04.1957.

İşte bütün bu esbab muvacehesinde, Kırşehir’de Kırşehir adı ile bir vilayet kurulması ve bu vilayete Mucur, Kaman ve Çiçekdağ kazalarının bağlanması uygun görülmüş ve ilişik kanun layihası bu maksatla hazırlanmıştır.¹⁵

Nevşehir Vilayetine Bağlı Kırşehir Kazasında Kırşehir Adı ile Yeniden Bir Vilayet Kurulmasına Dair Kanun, 9637 sayılı, 19.06.1957 ilan tarihli ve 12.06.1957 kabul tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.¹⁶

Kırşehir Kazası’nın yeniden il haline getirilmesi dolayısı ile merkezi Kırşehir olmak üzere, Nevşehir Vilayeti’ne bağlı Mucur Kazası ile Yozgat Vilayeti’ne bağlı Çiçekdağı, Ankara Vilayeti’ne bağlı Kaman kazalarını ihtiva etmek üzere Kırşehir adı ile yeniden bir vilayet kurulmuş, böylece Kırşehir kazasını ihtiva eden nahiye ve köyler de Kırşehir Vilayeti’nin merkez kazasına bağlanmıştır.

19 Temmuz 1954 günü; Mucur, Kaman, Hacıbektaş, Avanos, Kozaklı, Çiçekdağı ilçelerinin oluşturduğu Kırşehir Vilayeti, geçen üç sene zarfında Hacıbektaş, Kozaklı ve Avanos ilçelerini kaybetmiştir.¹⁷

c. Yeniden İl Haline Gelen Kırşehir’de Yankılar ve Gerçekleştirilen Törenler

Kırşehir’in yeniden il haline getirilmesi münasebeti ile belediye, parti ilçe başkanları ile diğer muhtelif teşekküllere binlerce telgraf gelmiştir. Bunlar arasından bilhassa, eski DP milletvekillerinin telgrafları ekseriyeti teşkil etmiştir.¹⁸ Yine, CMP Genel İdare Kurulu Azası Suphi Batur ve İl Başkanı Hüsnü Zeki Söylemezoğlu, Genel Başkan Osman Bölükbaşı, Kırşehir Belediye Başkanı ve CMP teşkilatına, tebrik telgrafları göndermişlerdir. Hüsnü Zeki Söylemezoğlu, CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı’na çektiği telgrafta, “Gazi Kırşehir, şanına yakışır şekilde prestijini tekrar ihraz ederken, onun celadetli evladını parlak muzafferiyedinden dolayı İstanbul CMP teşkilatı adına tebrik ederim”.¹⁹ demiş, “Kırşehir yeniden tarihi realitelere uygun zaruretin icabı vilayet haline getirilmiş olmasını memnuniyetle karşılamaktayız” beyanında bulunmuştur.²⁰ Kanununun TBMM’de kabulünün ardından Mucur, Çiçekdağ ve Kaman’dan yüzlerce otomobil, kamyon ve otobüs dolusu halk Kırşehir’e akın etmiştir. Bunlar sabaha kadar eğlenerek Kırşehirililerle birlikte bayram yapmışlardır. Otobüsle gelen bir Mucurlu kabile yol boyunca, “Yaşa Kırşehir. Yeniden kavuştuk sana” diye bağırılmışlardır. Yine Kırşehirililer gibi, Kırşehir’i tebrik için gelenler de çılgınca eğlenmişlerdir. Evvelce Kırşehir’in ilçelerinden olup da sonradan Nevşehir’e bağlanan ilçeler hakkında, Kırşehir’in bayramına iştirak için gelenler olmuştur. Fakat, bunlar eski hemşerilerinin bayramlarını paylaşmakla beraber ıstıraplarını da gizleyememişler, ilgili makamlara teessir telgrafları çekmişlerdir.²¹ Kırşehir Kalesi’nde, uzaklardan görülecek şekilde kocaman bir “Kırşehir Vilayeti” yazısı yazılmış ve bu yazı geceleri ampullerle aydınlatılmıştır. Hükümet Konağı’na 1 Temmuzdan itibaren asılacak olan “Kırşehir Vilayeti” levhası, altından yaptırılmıştır. Kırşehir’in yeniden vilayet olması, İstanbul’daki Kırşehirililer arasında da büyük bir sevinç kaynağı olmuştur.²²

¹⁵Cumhuriyet 03.06.1957; İstanbul Hukuk Fakültesi’nde öğrenim gören ve Milli Türk Talebe Birliği ve CHP Gençlik Kolları teşkilatlarında görev yapan bu genç, gönderdiği telgrafta, Kırşehir, iline kavuşmasının sevincini dışa vurmakta, ‘Beşiğimizin sallandığı ana kucağımıza kavuştuk’ demektedir. Bu karayağız delikanlı Çiçekdağ’lıdır. Mustafa Aksoy’un Kırşehir Belediyesi’ne gönderdiği, Belediye Başkanı Fazıl Yalçın’ın ağlayarak okuduktan sonra şehir hoparlöründen tekrar tekrar Kırşehirililere duyurduğu telgraf şöyle idi; “ Bugün artık üvey evlat olmaktan kurtulduk. Bugün nihayet beşiğimizin sallandığı ana kucağımıza kavuştuk. Bizler yıllardır hasretini çektiğimiz, Kırşehir’in hayalini Mecnun’un susuz çöllerde Leyla’sını aradığı gibi aradık. İşte bugün o serap hakikat oluyor. İşte bugün Çiçekdağlı Kırşehir’in mertlik kalesinde bir bütün oluyor. Bugün Çiçekdağı’nın suları Kırşehir diye coşuyor. Çiçekdağı’nın çiçekleri Kırşehir diye açıyor. Çiçekdağı meşeleri bugün Kırşehir diye fısıldaşıyor. Baş, sisten görünmeyen Çiçekdağı’nda bugün sisten eser yok. Çiçekdağı, tekrar Kırşehir’in kolları arasına alınmış, Kırşehirilimin, Çiçekdağlılının gönülleri tek olmuş. Hepimizin bayramı kutlu olsun hemşerilerim”; Çopuroğlu, a.g.e., s.61-62-63; Kırşehir, yeniden vilayet haline getirilirken kendisine bağlı olan Kozaklı ve Hacıbektaş ilçeleri dışarıda bırakılmış, bütçe komisyonunda görüşmelerde bu ilçelerin Nevşehir’de kalması kabul edilmiştir; Bölükbaşı, a.g.e., s.,220.

¹⁶NEVŞEHİR VİLAYETİ’NE BAĞLI KIRŞEHİR KAZASI’NDA (KIRŞEHİR) ADIYLA YENİDEN BİR VİLAYET KURULMASI HAKKINDA KANUN 12 HAZİRAN 1957 [Resmi Gazete ile neşir ve ilan: 19 Haziran 1957- Sayı: 9637] 3. T. Düstur, C.38, s.1408 Kanun No: 7001. Vilayet iken, 30 Haziran 1954 tarih ve 6429 sayılı Kanunla kaza haline getirilmiş olan (Kırşehir), bu Kanunla merkezi Kırşehir olmak ve yine Nevşehir Vilayeti’ne bağlı (Mucur) kazası ile Yozgat vilayetine bağlı (Çiçekdağı) Ankara Vilayeti’ne bağlı (Kaman) kazalarını ihtiva etmek üzere yeniden vilayet yapılmaktadır.

¹⁷Vatan 13.06.1957.

¹⁸Cumhuriyet 14.06.1957.

¹⁹Vatan 14.06.1957.

²⁰Yeni Sabah 14.07.1957.

²¹Cumhuriyet 14.06.1957.

²²Yeni Sabah 14.07.1957.

Kırşehir müzakeresini yakından takip etmek üzere Ankara'ya gitmiş olan Belediye Başkanı şunları ifade etmektedir;

“Büyük sevinç duyduğumuz muhakkaktır. Yalnız, Hacıbektaş ve Kozaklı'nın bağlanmamasından üzüntü duyuyoruz. Buna rağmen, ileride bağlanacağını ümit ediyoruz. Kaza oluş sebeplerimiz üzerinde durmaksızın neticeyi mühim görüyoruz. Memleket uzun yıllar ihmal edilmiştir. Hükümetin bundan böyle Kırşehir'in mesele ve dertleri ile yakından alakalanacağını umuyoruz ve hadiseyi de Kırşehir'in kaderinde açılan yeni bir devir olarak kabul ediyoruz. Kırşehir Valisi'nin oturacağı oda hazır bekliyor. Esasen, ilçe olduğu gündün beri bu odanın mefruşatını değiştirmemişler. Masa, koltuklar ve diğer eşyalar hepsi yerli yerinde. Yalnız bu odanın bir duvarında asılı bulunan ve Mustafa Kemal imzasını taşıyan bir levha ile herkes övündüğü için birer kopyasını yaptırıp, evlerinin en müstesna köşesine asmışlar”.²³

CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'na, yurdun çeşitli bölgelerinden ve özellikle Kırşehir'den yüzlerce telgraf gelmeye başlamış, Kırşehir'den gelen telgraflarda Bölükbaşı, yeni vilayete davet edilmiştir.²⁴ Kırşehir Belediye Başkanı Fazıl Yalçın, Bölükbaşı'na gönderdiği telgrafta şunları belirtmektedir;

“Kırşehir Kanunu'nun müzakeresi sırasında gayret ve mesainizden dolayı Belediye Meclisi'nin arzusu üzerine ve şehir adına şahsınızda bütün milletvekillerimize minnet ve şükran hislerimizi arz ederim”. Bölükbaşı ise Kırşehir halkına şu mesajı göndermiştir; “Bugün küçük ve şerefli bir vilayet olan Kırşehir, yarın şerefli ve büyük bir vilayet olacaktır.” Bölükbaşı'nın bu mesajı, Belediye hoparlörü ile bütün şehre duyurulmuştur.²⁵ Daha sonra, Kırşehir Milletvekillerinden Ahmet Bilgin ve bazı parti ileri gelenleri ile Ankara'dan hareket eden CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, Kırşehir'de büyük tezahüratlarla karşılanmıştır. Etrafını çeviren Kırşehirlilere hitaben; “Artık vilayet oldunuz, DP'li de olabilirsiniz” demiştir.²⁶

1 Temmuz 1957'de Kırşehirliler davul zurna eşliğinde bayramı kutlamaya başlamıştır. Kırşehir Devlet Hastanesi'nin yakınına fosforla yazılmış olan “Kırşehir” ibareli levha monte edilmiştir.²⁷ Yine, Kaman'dan başlayarak yol üstündeki bir çok yere taklar kurulmuştur. Kırşehir'deki takım birinde “Kırşehir TBMM'ye minnet ve şükranlarını sunar” ifadesi yer almaktaydı.²⁸ Kırşehir'e ilk olarak bir Emniyet Müdürü gönderilmiştir. Yine, Kırşehir'in yeni valisi de Tunceli Valisi Turgut Eğilmez olmuştur. Kırşehir Kaymakamı Nihat Bor'da görevini Vali Eğilmez'e devrettikten sonra Nazilli'ye tayin edilmiştir. Ardından Kırşehirlilerin bayramına eşlik etmek için, Kırşehir Milletvekillerinden Mehmet Mahmutoğlu ve Osman Alişiroğlu da Kırşehir'e gelmiştir. Kırşehir'in yeniden vilayet haline getirilmesi münasebeti ile yüzlerce kurban ve bu kurbanlar arasında 500 lira değerinde bir deve de kesilmek üzere hazırlanmıştır.²⁹

2 Temmuz 1957 günü, Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi münasebeti ile yapılan bayram, büyük bir tezahüratla kutlanmıştır. Bayrama iştirak etmek üzere; Devlet Bakanı Celal Yardımcı, Sanayi Bakanı Samet Ağaoğlu, İç İşleri Bakanı Namık Gedik ve Milli Eğitim Bakan'ı Tevfik İleri Kırşehir'e gelirken, Şehre 30 km. mesafedeki Çuğun Köyü civarında karşılanmışlar, Bakanlar kendilerini karşılayan Kırşehirliler ile birlikte şehir stadyumuna gelmişlerdir. Burada, şeref tribününde hazırlanan yerde öncelikle yeni tayin edilen Vali Turgut Eğilmez ile Belediye Başkanı Fazıl Yalçın birer konuşma yapmışlardır. Ardından, İç İşleri Bakanı Namık Gedik halka hitap ederek, Kırşehirlileri tebrik ettikten sonra, şehrin ihyası için lüzumlu her türlü yardımların yapılacağını ifade ettikten sonra şunları dile getirmiştir;

“Kırşehir yepyeni bir il olarak doğmuştur. Kırşehir'e hizmet etmek bizim için şerefli bir vazifedir. Dün olduğu gibi, bugünde Kırşehir için her şey yapılacaktır. Buna inandığınız kadar karşınızda

²³24 Kanunvevel 1335 tarihini taşıyan bu levhada şunlar yazılı; ‘Kırşehir gençlerinin, vatanımızda gençliğin kıymetli bir enmuzeci olduklarını ispat edecek efkârı metine ve musibe ile mütehally bulundukları kati ile vaz'ı imza ederiz. M. Kemal, Hüseyin Rauf, Mahzar Müfid, Hakkı Behiç’

²⁴Cumhuriyet 14.06.1957.

²⁵Cumhuriyet 15.06.1957.

²⁶Cumhuriyet 17.06.1957; 24 Haziran 1957'e gelindiğinde Bölükbaşının dokunulmazlığı, Meclise hakaret ettiği gerekçesi ile TBMM'de 49'a karşı 247 oyla kaldırılmıştır; Cumhuriyet 24.06.1957.

²⁷Cumhuriyet 01.07.1957.

²⁸Ulus 02.07.1957.

²⁹Cumhuriyet 01.07.1957.

çok kuvvetli bir devlet ve çok kuvvetli bir hükümet olduğuna inanmalısınız. Hükümetiniz, uhdesine düşen vazifeyi yapacaktır. Kırşehir'e yapılacak her türlü yardım, fertlere kadar götürülecektir".³⁰

İç İşleri Bakanı'nın bu konuşmasının ardından, stadyumdan hareketle İl Binası önüne gelinmiş, burada yollara halılar serilmiş, İl Binası'nın kapısına gerilen kurdele Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından kesilerek içeriye girilmiştir. Üst kattaki Valinin odasına yaklaşıldığı sırada iki sıralı dizilen izciler, Valinin ve Bakanların önlerine çiçekler atmışlar ve makamına oturan Vali ilk evrakı merasimle imzalamıştır. Program gereğince Vali, protokole dahil zevatın tebriklerini kabule başlamış, ardından davetliler şerefine Erkek Sanat Enstitüsünde bir öğle yemeği verilmiştir. Öğleden sonra spor sahalarında maçlar yapılmış, gece de muazzam bir balo tertiplenmiştir. Daha sonra Vali Eğilmez, gazetecilerin sorduğu sorular üzerine;

"Çok heyecanlıyım, görüyorsunuz ki heyecanım bir şey söylememe dahi mani. Yeni bir il olan Kırşehir Valisi olduğum için şeref duyuyorum." Demiştir.³¹

2. 1957 Seçimleri, Sonrası Gelişmeler ve Demokrat Partinin Sonu

a. 1957 Seçimleri

25 Mayıs 1957'de Menderes Sivas'ta yapmış olduğu konuşmada, seçimlerin yakın olduğunu dile getirmesi üzerine, muhalefet arasında iş birliği yeniden gündeme gelmişti.³²

Muhalefetin güç birliğini bertaraf etmek için 13 Eylül 1957'de yeni seçim kanunu kabul edilerek yürürlüğe konulmuştu. Bu kanun ile partiler, seçim çevrelerinin tamamında aday listesi yapmaya mecbur tutulmuş, bir partinin diğer parti tarafından aday gösterilmesi yasaklanmış, bir partiden altı ay önce istifa etmiş birinin başka bir partiden aday olması engellenerek, muhalefetin güç birliği etkisiz kılınmaya çalışılmıştır.³³

Bölükbaşı, muhalif güçleri kendi etrafında toplamak ümidi ile seçim kampanyasını açtığını ilan etmiş ve böyle bir ortamda Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi gündeme gelmiş, seçimlerin 27 Ekim 1957 Pazar günü yapılması DP Meclis Grubu toplantısında görüşülerek ittifakla kabul edilmiştir.

Seçim kampanyaları, sert bir mücadele içerisinde geçmiş, adayların tespiti zor ve farklı şartlar içerisinde cereyan etmiş, yoklamalar 67 ilden sadece 39'unda yapılmış, 28 il'in adaylarını Genel Kurul tespit etmiştir. Teşkilât içerisinde anlaşmazlıkları bulunan vilayetlerden bir kısmı yoklama yapamayacaklarını belirterek listenin doğrudan Genel Kurul tarafından düzenlenmesini istemiştir.³⁴

Seçim yaklaştıkça mücadelenin şiddeti daha da artmış, muhalefetin bütün gayretlerine rağmen 27 Ekim 1957 seçimleri ülke genelinde DP'nin lehinde sonuçlanmıştır.³⁵ 27 Ekim 1957 Pazar günü yapılan seçimlerde ülke nüfusu 25.498.226, oy kullanacak seçmen sayısı 12.078.623 olarak tespit edilmiştir. Seçmenlerden 9.250.949'u oylarını kullanmış, katılım oranı % 76,6 olmuştur.³⁶ Çoğunluk sisteminin uygulandığı seçimlerde Partiler, aldığı oy, oranı, elde edilen milletvekilleri şu şekilde olmuştur; DP 4.372.621, 47,3, 408; CHP 3.753.136, 40,6, 173; CMP 652.064, 7,0, 4; HP 350.597, 3,8, 4; Bağımsızlar ve diğer 4.994, 0,1, 4.

DP 44 il'de tamamen, 3 il'de kısmen, CHP ise 18 il'de tamamen 3 il'de kısmen, HP sadece Burdur'da, CMP' de sadece Kırşehir'de kazanmıştır.³⁷

1950-54 seçimleri ile 1957 seçimi kıyaslandığında; DP % 47,3 oranı ile gerilemiş % 50'nin altına düşmüştür. CHP' ise elde ettiği % 40,6 oy oranı ile DP'nin elde ettiği oy oranına yaklaşmıştır. HP

³⁰Cumhuriyet 02.07.1957.

³¹ Cumhuriyet 02.07.1957; Kırşehir'in il olması münasebeti ile yapılan törenlere katılmak üzere Kırşehir'e gelen Bölükbaşı'nın şehre girişi büyük tezahüratlara ve hadiseler sebep olmuştur. Kırşehir Devlet Hastanesi önünde, on binlerce Kırşehirli tarafından karşılanan Bölükbaşı ile yeni tayin edilen Emniyet Müdürü Reşat Erozan arasında nahoş hadiseler cereyan etmiştir. Devlet Hastanesi önünde Bölükbaşı'nı otomobilinden indiren Kırşehirliler, kendisini omuzlarda taşımak istemişlerdir; Cumhuriyet 02.07.1957; Daha sonra, Bölükbaşı, 2 Temmuz gecesi tevkif edilmiştir; Cumhuriyet 03.07.1957; 23 Temmuz 1957'de de tekrar tahliye edilecektir; Ulus 24.07.1957.

³²Eroğul, a.g.e., s. 123,124.

³³Eroğul, a.g.e., 125.

³⁴Burçak, On Yılın..., s. 480.

³⁵Eroğul, a.g.e., s. 126.

³⁶1950-1965 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları , s.3; Burçak, On Yılın..., s.502.

³⁷Burçak On Yılın..., s. 502.

% 3.8, CMP' nin % 7.0 oyu ile muhalefetin toplam oyları DP'nin oylarını geçmiştir.³⁸ DP 1954 seçimlerine kıyasla % 10,72 oranında oy kaybetmiştir.³⁹ CHP 1954'e kıyasla milletvekili sayısını yaklaşık 6 kat artırmış ancak, CHP'den milletvekili olanlardan 5'i iki ayrı seçim çevresinde seçildiklerinden ve bunlardan birini tercih etmek zorunda olmalarından dolayı Mecliste üye sayısı 173 olmuştur.⁴⁰

CMP Kırşehir listesinin başında bulunan Bölükbaşı, cezaevinde iken seçimi kazanabilmiştir. HP de yeterli kadrosuna rağmen başarısız olmuş, her iki parti için de benzer özellik, sadece tek bir ilde seçimi kazanmaları olmuştur. CMP Kırşehir'de HP' de Fethi Çelikbaş'ın liste başı olduğu Burdur'da 4'er milletvekilliği elde etmişlerdir. HP 24 Kasım 1958'de CHP'ye katılacaktır.⁴¹

Kırşehir'in genel nüfusu 158.688'e paralel 4 milletvekilliğine sahip olup, Kırşehir'de teşkilatları olan DP, CHP ve CMP' den toplam 12 aday seçim yarışına katılmış, her parti propaganda faaliyetine girişerek program ve prensiplerini anlatmışlardır.⁴²

Kırşehir'de DP adayları Rıfat Özdeş, Burhan Ulutan, Kadri Oğan, Cezmi Türk MP adayları Bölükbaşı, Osman Canatan, Hayri Çopuroğlu, ve Fazıl Yalçın⁴³dır.

27 Ekim 1957 seçimlerinde Kırşehir'de genel seçmen sayısı 74.182 olarak tespit edilmiş, 60.923 seçmen oylarını kullanmışlar ve katılım oranı % 82,1 olmuştur. Partiler, alınan oylar, yüzde oranı, kazanılan milletvekilliği şu şekilde olmuştur; CHP 6.973, 11.5, 0; CMP 38.022, 63.1, 4; DP 15.460, 25.4, 0⁴⁴dır.

27 Ekim 1957 seçimleri sonrası Meclis, 1 Kasım'da toplanmış Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan Meclis Başkanlığına seçilmiş, Menderes ise beşinci kez başbakan tayin edilerek Hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Hükümet, 25 Kasım 1957' de kurulmuş, programını 4 Aralıkta Meclise sunmuş, aynı gün güvenoyu alarak görevine başlamıştır.⁴⁵

b. Sonrası Gelişmeler ve Demokrat Partinin Sonu

Hükümet kurulduktan kısa bir süre sonra iç tüzük değişikliği yasa tasarısı Meclise getirilmiş, muhalefetin direnişine rağmen 27 Aralık 1957'de yeni iç tüzük kabul edilmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla muhalefet etkisiz hale getirilerek üzerine düşen rolü yerine getirmesi imkânsızlaşmıştır.⁴⁷ Bu şekilde milletvekillerinin yönetim görevlerini zorlaştıran yeni hükümler yürürlüğe konulmuş, bu yasa değişikliği ile TBMM' inde de konuşma özgürlüğü kısıtlanmıştır.

İçinde bulunulan dönemde ekonomik sıkıntı yoğunlaşarak artmaya devam etmiş, karborsa piyasalara egemen olmuş, Hükümet bu durum karşısında sürekli zamlar yapmış, Batılı devletlerle olan ilişkilerin istenilen düzeyde gelişmemesinden dolayı yapılan yardımlar daralmış, 1958 yılında ekonomik kriz derinleşmiştir. Hükümet, böyle bir durum karşısında 4 Ağustos kararları diye bilinen bir dizi tedbirler almış, Türk parasının değeri yabancı para birimleri karşısında üç mislinden fazla düşürülmüştür.⁴⁸

12 Ekim 1958'de Menderes, itham ettiği CHP'lileri şer ve düşmanlık cephesi olarak görmüş ve ona karşı "Vatan Cephesi"ni yaratma yoluna başvurmuştur. Vatan Cephesi, DP'li olmayan ancak, muhalefetin bozguncu davranışları karşısında kendi eserleri olan DP iktidarını korumak ihtiyacını duyan vatandaşların katılımı ile kurulmuştur.⁴⁹ Hükümet, kampanyasında Vatan Cephesini destekleyenlere ödül vaadinde, desteklemeyenlere de ceza tehdidinde bulunmuştur.⁵⁰ Kırşehir'in CMP' li Belediye Başkanı kente yardım yapılacağı vaadiyle, ilan edilmemek şartı ile partisinden istifa ettiğini ancak, yine de adının radyoda okunduğunu açıklamıştır.⁵¹ Başbakan, Kırşehir'den CMP İlçe Başkanı ile görüşüğünü, Halk

³⁸ Eroğul, a.g.e., s.126.

³⁹ Turan, a.g.e., s. 351.

⁴⁰ Turan, a.g.e., s. 134.

⁴¹ Turan, a.g.e., s.134.

⁴² Kırşehir Sesi 12 Eylül 1957.

⁴³ Kırşehir Sesi 12 Ekim 1957.

⁴⁴ 1950-1965 Milletvekili Seçim Sonuçları, s. 30.

⁴⁵ Eroğul, a.g.e., s.139.

⁴⁶ Eroğul, a.g.e., s. 140; Burçak, On Yılın..., s. 524, 525.

⁴⁷ Ahmad, a.g.e., s. 174.

⁴⁸ Eroğul, a.g.e., s. 141.

⁴⁹ Turan, a.g.e., s.187.

⁵⁰ Ahmad, a.g.e., s. 82.

⁵¹ Turan, a.g.e., s.187,188.

Partisinin şansını artırmaya gönüllerinin razı olmadığını söyleyen başkanların, Vatan Cephesine katılmak istediklerini, Bölükbaşı'nın dahi DP 'ye girebileceğini açıklamıştır.⁵² Vatan Cephesine Kırşehir'den 13.254 kişi katılmıştır.⁵³ Hükümetin bu uygulamaları karşısında muhalefette toparlama girişimleri görülmüş, TKP 16 Ekim 1958'de CMP'si ile birleşmiştir.⁵⁴ 24 Kasım 1958'de de HP kendisini feshederek CHP 'ye katılmışlardır.⁵⁵ Hükümetin, ekonomik problemi çözmekte zorlandığını gören muhalefet eleştiri dozunu giderek artırmış, 12-15 Ocak 1959'da gerçekleştirilen CHP On Dördüncü Kurultayında alınan kararlar "İlk Hedefler Beyannamesi" olarak geçmiştir. Bu Beyanname siyasi, adli ve kültürel alanlarda temel beklentileri ifade etmektedir.

1 Kasım 1959'da Meclisin açılması ile birlikte uzun süre bu şekilde yaşanamayacağı belli olmuş, muhalefet çözüm olarak genel seçimleri teklif etmiş, iktidar ise seçimi kaybederse hesap sorulur endişesi içinde vakit kazanmaya çalışmıştır.⁵⁶

1960 yılında karşılıklı suçlama ve gerginlik üst seviyeye çıkmış, DP Meclis Grubu 12 Nisan 1960 günü bir toplantı yaparak, CHP hakkında Meclis tahkikatı açılmasına karar vermiştir. DP Grubu, 15 Nisanda yaptığı ikinci toplantıda bu tahkikatın açılmasına dair Meclis Başkanlığına verilen önergeyi kabul etmiştir. Önergede CHP'nin seçim dışı yollarla iktidara gelmek için hücre örgütü kurduğu, silahlandığı ve isyana hazırlandığı ileri sürülmüştür. DP'nin bu önergesi 18 Nisan 1960'da kabul edilmiştir.⁵⁷ İki parti arasında artık irtibatı ortadan kaldıran bir komisyon kurulmuştur. Bu durum karşısında CHP Genel Başkanı İnönü, Meclis kürsüsünden şu önemli uyarıyı yapmıştır; "Böyle devam ederiniz sizi ben bile kurtaramam. ...Şartlar tamam olduğu zaman ihtilaller milletler için bir haktır."⁵⁸ Neticede 27 Nisanda Hükümet Tahkikat Komisyonunun Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunu kabul etmiştir. Kanun, Komisyona; basını sansür etme, gazeteleri toplama, celpname çıkarma ve Komisyon çalışmasına engel olma ya da zorlaştıranlara 3 yıla kadar ceza verme yetkisini tanımaktadır.⁵⁹ Kanunun kabulünün ertesi günü İstanbul'da ilk büyük öğrenci gösterisi gerçekleşmiş daha sonra benzer nitelikteki gösteriler Ankara'da da yaşanmıştır. Hükümet, iki yerde de sıkıyönetim ilan etmiştir.⁶⁰ Ortamın üst seviyede gerildiği bir sırada Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, Mili Savunma Bakanı Ethem Menderes'e gönderdiği bir mektupta; krizin nasıl çözüleceğine dair tavsiyede bulunarak; Cumhurbaşkanı'nın istifası, Hükümetin değişmesi, antidemokratik kanunların kaldırılması, siyasal suçların affı istenmiştir.⁶¹ Hükümet, ordunun maddi imkanlarını iyileştirmek için harekete geçerken, gösteriler engellenememiş, Başbakan İzmir'de büyük bir kalabalığın karşısına çıkarak; milleti yeniden toplamanın ilk adımı olduğu şeklinde ifadelerde bulunmuştur.⁶² Menderes, Ankara'ya dönünce 21 Mayıs'ta önemli bir ihtarla karşılaşmış; Harp Okulu Öğrencileri, Hükümet aleyhine aynı gün bir yürüyüş yapmışlardır.

Hükümet, Tahkikat Komisyonunun çalışmalarını zamanından önce bitirdiğini, Raporun Meclise verilerek Komisyonun işlevini tamamlayacağını açıklanmıştır. 25 Mayıs'ta Meclis, muhalefetin seçim kanununu değiştirecek önergesini gündeme aldıktan bir ay sonra bir aylık tatile girmiştir. Muhalefet, halkın sesini duyuracak tek yer olan Meclisin kapatılmasından dolayı Hükümeti suçlamıştır. Olayların bu şekilde geliştiği bu gergin dönem, 27 Mayıs sabahı Kurmay Albay Alparslan Türkeş'in sabah saat 04.30'da Radyoda yaptığı konuşma ile sona ermiş, askeri müdahale ile Türk Silahlı Kuvvetleri idareyi ele almış⁶³ ve DP iktidarı son bulmuştur. Milli Birlik Komitesi yönetiminde geçici bir dönem başlamıştır. Ülke genelinde olduğu gibi Kırşehir'de de Necdet Sarıttıbak, Ali Rıza Olcay ve Galip Tuna'dan oluşan Gizli Tahkikat Komisyonu kurularak faaliyetlerine başlamış, soruşturma neticesi DP'lilerin görevlerini kötüye kullandıkları ve nüfuz ticareti yaptıkları tespit edilerek usulsüz ve kanunsuz işlerini ortaya çıkarmıştır.⁶⁴ Dolayısıyla DP Kırşehir İl Başkanlığı yapmış olan Sefa Ünal, Şahap Koca, Selahattin Selçuk, Mehmet Mahmudoğlu, Galip Arısan ve Rüştü Yurdakul olmak üzere altı kişi mahkemeye

⁵² Burçak, On Yılın..., s. 602.

⁵³ Burçak, On Yılın..., s. 605.

⁵⁴ Sabah 23 Ocak 2002.

⁵⁵ Eroğul, a.g.e., s. 145.

⁵⁶ Eroğul, a.g.e., s. 152.

⁵⁷ Eroğul, a.g.e., s. 155.

⁵⁸ Toker, Demokrasiden Darbeye 1957-1960, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 330,331.

⁵⁹ Tosun, a.g.t., s.192.

⁶⁰ Eroğul, a.g.e., s. 157,158.

⁶¹ Ahmad, a.g.e., s. 209; Eroğul, a.g.e., s. 158.

⁶² Eroğul, a.g.e., s. 158-159.

⁶³ Toker, Demokrasiden..., s. 352.

⁶⁴ Kırşehir Postası 20 Ağustos 1960, 10 Eylül 1960.

verilmiştir. Daha sonra çıkarılan 113 ve 114 sayılı af kanunu ile, adı geçen İl Başkanlarının suçlamaları ortadan kalkmıştır.⁶⁵

Hazırlanan yeni anayasa 9 Temmuz 1961'de halk oyuna sunulmuş, oylamaya katılanların ülke genelinde % 61.5, Kırşehir'de % 92'isi tarafından kabul edilmiştir.⁶⁶ 15 Ekim 1961'de yapılan genel seçimlerden sonra seçilen milletvekilleri; CHP 173 % 36.7, Adalet Partisi 158 % 34.6, CKMP 54 % 13.9, YTP 65 % 13.7 şeklindedir.⁶⁷ Kırşehir' de ise kayıtlı seçmen sayısı 78.598 olup, seçimlere katılım % 82.7 olmuş, partilere göre dağılım şu şekilde ortaya çıkmıştır; AP 6.591 oyla % 10.6, CHP 16.048 oyla % 25.8, CKMP 39.560 oyla % 63.6. Böylece CKMP On İkinci Dönem TBMM'ne üç milletvekili göndermiştir. Bu milletvekilleri Ahmet Bilgin, Memduh Endemir ve Halil Özmendir. Cumhuriyet Senatosunda da Rıza Ulusman bulunmuştur.⁶⁸ TBMM On ikinci Dönem, 25 Ekim 1961'de toplanarak askerî rejime ve dolayısıyla Millî Birlik Komitesi'ne son verdi.

Sonuç

Milli egemenlik ilkesi, Yeni Türk devletinin kuruluş hazırlıkları içinde gelişmiş ve oluşmuştur. Mustafa Kemal Paşa, milli egemenlik ilkesine dayalı ilk açıklamasını Sadarete gönderdiği 22 Mayıs 1919 tarihli rapor ile şu şekilde yapmıştır: “Millet milli hâkimiyet esasını ve Türk milliyetçiliğini kabul etmiştir. Bunun için çalışacaktır” 21–22 Haziran 1919 Amasya Tamimi ile “milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır”. derken millet hâkimiyeti ve onun neticesi olan milli iradeyi kurtuluş için en önemli bir faktör olarak görmüş ve ele almıştır.

Türkler, milli devletlerini kurmak, istiklâlden mahrum olmayı reddetmek, vatanlarında yabancı işgale karşı durmak ve bu işgale en kısa zamanda son vermek amacıyla Milli Mücadeleye girişmişlerdir.

Ülkenin içinde bulunduğu zor şartlar altında şahsiyetli hareket etmek isteyenler arasında, Kırşehir de yer almış, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Ankara yolculuğu sırasında güzergâh içerisinde düşünülen Kırşehir'de Milli ruh ve heyecan en üst seviyesine çıkmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Birinci Dönem (1919–1923)'in inkılâpçılığı, Türk inkılâpçılığı ile dikkati çekmiş, Türk tarihinde ilk kez millî hakimiyet ilkesini, siyasî ve hukukî temel edinmiş, bu günkü devlet ve hükümet şekil ve sistemimiz açık bir şekilde belirlenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Birinci Döneminin belirtilen bu niteliklerinden dolayı, çeşitli bölgeleri temsil ederek, Türk devletinin yeniden kuruluşunda kutsal görev ifa eden, Büyük Millet Meclisi saygıdeğer üyeleri arasında yedi Kırşehir mebusu bulunmuş, Türkiye Büyük Millet Meclisi, İkinci Dönemde (1923–1927), devletin kurumlaşması sağlanmış, büyük Türk inkılâbının oluşumu, önemli bir mesafe kat etmiştir. Devletin kurumlaşmasında, büyük Türk İnkılâbının oluşumunda vazgeçilmez farklı etkilere sahip olan, yine bu değerli üyelerden beş mebus Kırşehir'i temsil etmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Üçüncü Dönemi içine alan 1927 ile 1931 yılları arasında ise, Büyük Türk inkılâbının tamamlanması, devletin kurumlaşması sağlanmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarının özenle ve yaygın bir şekilde sürdürüldüğü yıllar olmuştur. Büyük Millet Meclisi, Üçüncü Dönemin de sosyal yapının, benzerine rastlanmayan bir şekilde değişmesi ve toplumun yeni çağdaş değerlerle donatılması devam etmiştir. Üçüncü Dönem üyeleri arasında üç Kırşehir mebusu yer almıştır.

Dördüncü Dönem (1931) üç, Beşinci Dönem (1935) dört, Altıncı Dönem (1939) beş, Yedinci Dönem (1943) dört, Sekizinci Dönem (1946) dört milletvekili olarak Kırşehir'i temsil etmişlerdir.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren çok partili siyasi hayata geçmek için yapılan teşebbüsler başarısızlıkla neticelenmişti. Ancak, Türkiye'de tek parti, sürekli ve arzu edilir bir model olarak meşrulaştırılmamış, zorunluluklar sebebiyle başvuru ve zamanı geldiğinde yerini çoğulcu demokrasiye bırakacak olan geçici bir rejim olarak görülmüş, çok partili siyasi demokrasi, erişilmesi gereken bir ideal olarak muhafaza edilmiştir.

⁶⁵ Kırşehir Postası 17 Aralık 1960.

⁶⁶ Kırşehir Postası 15 Temmuz 1961.

⁶⁷ Sabah 24 Ocak 2002.

⁶⁸ Yılmaz A., a.g.e., s.266.

Türkiye, zora dayanan bir kesinti olmaksızın kendi tabii seyri ile çoğulcu bir demokrasiye dönüşen nadir örnekten biri olacaktır.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı neticesinde siyasi, toplumsal ve ekonomik içerikli değişiklikler geçirmeye başlamış, uzun yıllar devam eden tek parti iktidarının ardından, ikinci bir parti olarak DP ortaya çıkmış, Türkiye'nin bir çok yerinde DP'ye yönelinmiştir. Netice itibariyle DP tek başına iktidar olmuştur.

1950'li yıllarda DP Türkiye genelinde yakaladığı ezici çoğunluğu Kırşehir'de yakalayamamıştır. Zira 14 Mayıs 1950 seçimlerinin Kırşehir'deki neticesi; DP 2, CHP ve MP ise birer milletvekili Elvan Kaman (DP), Rıfat Özdeş (DP), Osman Bölükbaşı (MP), Halil Sezai Erkut (CHP), şeklinde olmuştur. 1954 genel seçimlerinde ise, seçimlerden önce yeni kurulmuş ve ilk şubesini Kırşehir'de açmış olan CMP, Türkiye genelinde, DP'ye oranla çok düşük bir seviyede oy almasına rağmen Kırşehir'de oyların % 43.5 'ini alarak, tam liste halinde bir başarı elde etmiş ve Osman Alişiroğlu (CMP), Ahmet Bilgin (CMP), Osman Bölükbaşı (CMP), Mehmet Mahmutoğlu (CMP), Tahir Taşer'i (CMP) TBMM'ne Kırşehir'i temsile göndermiştir. Bu başarıda; Kırşehir halkının diğer illere göre daha muhafazakar olması, CMP'nin kurucuları arasında Osman Bölükbaşı ve Partinin Kırşehir teşkilâtı içerisinde saygın ve itibarlı kişilerin yer alması önemli rol oynamıştır.

Ülke genelinde büyük bir başarı elde eden, DP açısından bu durum, kabul edilmesi güç bir gelişme olarak değerlendirilmiş, DP, Kırşehir'den umduğunu bulamamış, Başbakan Menderes, Kırşehirli olan kendilerini özdeşleştirdikleri Bölükbaşı'nın etkili bir muhalif olmasından da oldukça rahatsızlık hissetmiştir.

Dolayısıyla, Kırşehir'in illikten ilçelik haline getirilmesi süreci başlatılmıştır. Bu süreç içerisinde, Bölükbaşı ve diğer CMP milletvekilleri ve Kırşehirli olanlar, düzenlemenin haklı gerekçelere dayanmadığını ortaya koymalarına rağmen, Kırşehir'in ilçe haline getirilmesini öngören kanun tasarısı onaylanmış, ilçeler kendisinden kopartıldığı gibi, merkez kaza olarak Nevşehir'e bağlanarak Kırşehir ve Kırşehirli olanlar mağdur edilmişlerdir. Böyle bir durum, Türk siyasal yaşamı ve demokrasisinde tasvip edilmeyen olumsuz bir iz bırakmış ve Kırşehirli olanları da derin bir üzüntüye sevk etmiştir. Kırşehir milletvekili Tahir Taşer Kanununun I. maddesine ilişkin düşüncelerini ifade ederken söylediği gibi, Kırşehir vilayeti demokratik mücadeleye kurban gitmiş, Türk siyasal tarihinde ve Türk demokrasisinde bir talihsizlik yaşanmıştır. Taşer' in belirttiği; "gün gelecektir, Kırşehir, Erşehir olarak doğacaktır" sözleri ile Kırşehir mebusları ve Kırşehirli olanlar, dik bir duruşa da sergilemişlerdir.

Kırşehir'in ilçe haline getirilmesinden üç sene sonra 1957 yılında iktidar, Kırşehir'in muhalifliğini hafifletmek için harekete geçmiş ve bu amaçla Kırşehir'i yeniden il haline getirmek için hazırlıklara başlamış, acele bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Tasarı, Kırşehir'de büyük bir sevince sebep olmuştur. Ancak, bu gelişmelere rağmen Kırşehir halkının muhalif yapısının değişmediği görülmektedir. Zira 27 Ekim 1957 genel seçimlerinde, Kırşehirli olanlar, oyların % 63,1'i ile yine CMP' inde yer almışlar; Osman Bölükbaşı (CMP), Osman Canatan (CMP), Hayri Çopuroğlu (CMP), Fazıl Yalçın (CMP)'ı milletvekili seçmişlerdir. Kırşehir'in bu muhalif yapısı, kendisini belli eden böyle bir anlayış daha sonraki dönemlerde DP ekolünden gelen partilerin, seçim neticelerinde de hissedilecektir.

1946–1950 yılları arasında DP, teşkilâtını sağlamlaştırarak siyasi rekabetin herkes için eşit şartlarda gelişmesini sağlayacak yasal değişiklikler arayışına ve çabasına girmiştir.

1950 seçimlerinde DP'nin yüksek bir çoğunlukla iktidarı elde etmesi ile ülkede ilk defa çok partili hayat işlerlik kazanmıştır. Erişilmesi gereken bir ideal olarak düşünülen çok partili hayat gerçekleşmiş, Ancak, siyasi rekabetin, muhalefet iktidar ilişkilerinin nasıl yürütüleceğine yönelik ortak anlayış ve tutum gelişmemiş, DP dönemi, çok partili hayatın işleyişi ile ilgili tecrübe ve deneyimlerin edinildiği bir aralık olmuştur.

Çok partili hayatın işlerlik kazanması ile birlikte siyaset, seçkinlerin işi olmaktan çıkarak geniş halk kitlelerine ulaşmış dolayısıyla, ülkede siyasi kültüre olumlu etkide bulunmuş bürokratik devlet geleneğinin yumuşamasına yol açmıştır.

Kırşehir, Milli mücadele de kararlılığını ortaya koymuş olan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına gösterdikleri yüksek ilgi ve alaka ile onlara, kendilerini destekleyen heyecanlı bir yöre halkının bulunduğu güvencesini vermiş ve onlara moral olmuş, bahsi geçen süre zarfında da Türkiye genelinde çoğunluğu sağlamış, iktidarda kalmış bir partiyi değil, muhalefeti desteklemesi ile çok partili

hayatı benimsendiğini göstermiştir. O'nun bu özelliği ise ona, iktidarın nimetlerinden geniş ölçüde faydalanması ve ekonomik kalkınması karşısında engel olmuştur.

Kırşehir, sözü edilen bu süreçte yaşanan gelişmeler ile Türk siyasi yaşamında ve demokrasisinde yer almış, Türkiye'nin bugünkü ve gelecekteki iç siyasetinin genel değişim sürecinin anlaşılmasında yer ve rol sahibi olmuştur.

KAYNAKÇA

1-ARŞİV BİLGİLERİ

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre X, İçtima, F-1,C.1, TBMM Matbaası, Ankara, 1954.

Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 274.

Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 275.

Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 276.

Hal Tercüme Kağıdı,Örneği, 277.

Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 278.

Millet Meclisi Üyesi, Hal Tercüme Kağıdı Örneği, 277.

TBMM Kavanin Mecmuası, Devre X, İçtima F ve -1, C.37, 11.01.1955, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 3, 11.12. 1950, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre X, C. 1, TBMM Matbaası, Ankara, 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre X, C. 20, 4. 6.1957, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi 3, C. 21, TBMM Matbaası, Ankara, 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi Devre I, İçtima 3, C.24, TBMM Matbaası, Ankara, 1960.

TBMM'nin 23 Nisan 1336 (1920) Tarihinden 16 Nisan 1339 (1923) Tarihine Kadar Devam Eden **Birinci Devre Umumi Fihristi**.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kavanin Mecmuası, Cilt I., 2.B.,TBMM Matbaası, Ankara, 1925-1341.

2-KİTAP, TEZ VE HATIRALAR

AĞAOĞLU Samet, **İki Parti Arasındaki Farklar**, Aras Matbaası, Ankara, 1947.

....., **Siyasi Günlük, Demokrat Partinin Kuruluşu**, İletişim Yay.

AHMAD Feroz, Bedia Turgay, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, (1945-1975)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.

Ayın Tarihi, No. 152, Temmuz 1946.

KUTAY, Cemal, **Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevî Mimarları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.

AKBULUT Ali Dursun, "Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri ve İnkılap'a Karşı Tepkiler", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, (ATAM Yayını) Ankara, 2004.

....., "Serbest Cumhuriyet Fırkası 12 Ağustos- 17 Kasım 1930", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, (ATAM Yayını) Ankara, 2004.

AKŞİN Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul 1976.

....., Siyasal Tarih (1950-1960) **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997.

APUHAN Recep Şükrü, **27 Mayıs'tan Yassıda Mahkemelerine Menderes, Resmi Tarihi Değiştirecek Gerçekler**, Timaş Yay., İstanbul, 2007.

- ARCAYÜREK Cüneyt , **Açıklıyor 2 Yeni İktidar Yeni Dönem (1951-1954)**, Bilgi Yay., Ankara, 1983.
- ARMAOĞLU Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, C. 1-2:1914-1995, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1996.
- ARTVİNLİ Fatih, **Seraba Harcanmış Bir Ömür:Osman Bölükbaşı**, Kitap Yay., İstanbul. 2003.
- ATABAY Mithat, **Çok Partili Dönemde Bir Muhalefet Partisi: Millet Partisi**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991.
- ATATÜRK Kemal, **Nutuk**, C.III. Maarif Basımevi, İstanbul, 1960.
- AYDEMİR Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, C.II, 7 Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
-, **İkinci Adam**, C.III, Remzi Kitabevi, 2000.
- AYHAN Evren, **Osman Bölükbaşı'nın Siyasi Faaliyetleri, (1913-2002)**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.
- BABAN Cihad, **Politika Galerisi**, Remzi Kitabevi,1970.
- BARUTÇU Faik Ahmet, **Siyasi Anılar 1939-1954**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1977.
- BASINOĞLU Ethem, **Çeşitli Yönleri İle Kırşehir**, Filiz Kitabevi, Kırşehir, 1981.
- BAŞGİL Ali Fuat, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, Çev. Av.M. Ali Sebük Av. İ. Hakkı Akın, Çelüt Matbaacılık, İstanbul, 1966.
- BAYDUR Nihat **Siyasi Tarihimizden Kesitler**, İrfan Yayınevi.
- BIYIKOĞLU Tevfik Atatürk **Anadolu'da**, Ankara, 1959.
- BİLGİÇ Sadettin, **Türkiye'de Seçimler ve Seçim Kanunları**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995.
- 1950-1965 Milletvekili ve 1961,1964 Cumhuriyet Senatosu Üye Seçimleri Sonuçları**, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, No. 513, Ankara, 1966.
- BİRAND Mehmet Ali , Can Dünder, Bülent Çaplı, **Demirkırat, Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yay., İstanbul, 1991.
- BOLAT Bengül Salman , “Milli Mücadele’de Kırşehir’in Yeri ve Birinci TBMM Döneminde Kırşehir Milletvekilleri”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, (Güz 2006), (39-60).
- BOLAT Mahmut,“Milli Mücadele Başlarında Mustafa Kemal Paşa'nın Kırşehir'i Ziyareti ve Temaslar”, **Tebliğ**, VI. Uluslar arası Atatürk Kongresi, 12-16 Kasım, Ankara.
- BÖLÜKBAŞI Deniz, **Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı**, Doğan Yay, İstanbul, 2005.
- BURÇAK Rıfki Salim, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950**, Olguç Matbaası, 1979.
-, **On Yıllın Anıları, (1950-1960)**, Nurol Matbaacılık, Ankara, 1998.
- CEBESOY Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul, 1953.
- Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri 1946–1950 Demokrat Partinin Kuruluşundan İktidara Kadar Politik Konuşmalar.**
- Celal Bayar'ın Kırşehir'deki Söylevi**, Zafer (17 Ocak 1950).
- ÇAM Esat, **Siyaset İlimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 1987.
- ÇAVDAR Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Kitapevi Yayınları.
- ÇAYLAK Adem, **Türk Siyasi Hayatında Osman Bölükbaşı**, (Doktora Tezi), Ankara, 2004.
- ÇOLAK Filiz, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Partinin Kuruluşu (1945-1950)”, **Türkler**, C.16.,(Editörler) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Devletimizi Kuranlar, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi 65. Yıl**
- DONAT Yavuz, “Elveda Osman Bey” Sabah (07.02.2002).

- ERDOĞAN Şermin, Erdal Erdoğan, Mesut Bıyık, **Kırşehirli Rehberi**, İstanbul 1991.
- ERER Tekin, **On Yıllık Mücadelesi**, İstanbul Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1963.
- ERKANLI Orhan, **Anılar, Sorunlar, Sorumluluklar**, İstanbul, 1972.
- EROĞUL Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara, 1998.
- Genel Kurmay Harp Dairesi Başkanlığı, **Türk İstiklâl Harbi**, C.VII, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1975.
- GİRİTLİOĞLU Fahir, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii**, C.II., Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1965.
- GOLOĞLU Mahmut, **Demokrasiye Geçiş, 1946-1950**, Kaynak Yayınları.
- GÜNER Şevket, **İnsanları ve Olaylarıyla Demokrasi Kalesi Kırşehir**, Kırşehir Çiğdem.
....., "Demokrasi ile Kaçan Fırsat", 18 Temmuz 2000 Çiğdem.
- GÜNGÖR Süleyman, **Seçim Kanunlarında DP'nin Yaptığı Değişiklikler ve Siyasal Anlamı**.
- HAYTOĞLU Ercan, Cumhuriyetçi **Millet Partisi (1948-1960)**, (Doktora Tezi), İzmir, 1994.
....., "Türkiyede Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)", **PAÜ. Eğitim Fak. Derg.** 1997, (46-56).
....., "İnönü Döneminde Türkiye'de Siyasal Yaşam 1938-1950", (Editörler, Süleyman İnan Ercan Haytoğlu), **Yakın Dönem Türk Tarihi**, Anı Yayıncılık.
....., "1945'te Çok Partili Siyasal Hayata Geçişte Bir İlk: Milli kalkınma Partisi", **Türkler**, (Editörler) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları.
- İnönü'nün Hatıraları, Gençlik ve subaylık yıllarım 1884-1918**, Burçak Yay.
- İRVİN Cemil Schick/Ertuğrul Ahmet Tonak, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Belge Yayınları, Türkiye, Belge Yay.
- KABACALI Alpay, **Türk Basımında Demokrasi**, Ankara, 1994.
- KANSU Mahzar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar, Atatürk'le Beraber**, C.II, Ankara.
- KARAL Enver Ziya, **Birinci Cihan Harbinden Lozan Muahedesine Kadar Türkiye'nin Siyasi Olayları**, Yeni Türkiye, İstanbul, 1959.
- KARATEKİN Enver, **Devrim Tarihi ve T.C. Rejimi**.
- KARDEŞ Sırrı, **Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de**, Ankara, 1950.
- KARPAT Kemal H, **Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller)** İstanbul, 1967.
....., " Mütareke Yılları- Milli Kurtuluş Hareketleri (1918-1922)" **Türkler**, C.16, (Editörler) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- KAYALI Kurtuluş, **Milli Mücadele Sırasındaki Muhalefet ve İkinci Grup**, İletişim yayınları, İstanbul.
- KELOĞLU- İŞLER, Esra, "Demokrat Parti 'nin Halkla İlişkileri Üzerine Bir İnceleme", **iletişim kuram ve araştırma dergisi**, Sayı 24, Kış-Bahar 2000.
- Kırşehir İl Yıllığı 1973.**
- KIRŞEHİR 1993**, Erk Yayıncılık, Ankara.
- KIRŞEHİR 1923-1998 75.YIL**, Başbakanlık Basımevi, 1998.
- KOÇAK Cemil, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi, 1938-1945**, C.2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- KOÇAK Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950)", **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997.
- KOYUNCU Ali Sarı, **Milli Mücadelede Din Adamları I**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1997.
- YÜCEKÖK Ahmet M., **Türkiye'de Derneklerin Gelişimi, 1946-1963**, Ankara.

- KÖKSAL Ahmet, **Türk Siyasi Hayatında Osman Bölükbaşı**, (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2004.
- KUTAY Cemal, **Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevî Mimarları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.
- NADİ Nadir, **Perde Aralığından**, İstanbul, 1979.
- NÜKHET Turgut, **Siyasal Muhalefet**, Birey Toplum yay., 1984.
- OKER Baha Hüseyin, **Atatürk'ün Mucur'a Gelişi**, (Yayımlanmamış) Hatırat.
- OKYAR Fethi, **Üç Devir'de Bir Adam**, (Hazırlayan Cemal Kutay), İstanbul, 1980.
- ONAK Naciye, **Millet Partisi (Türk Siyasi Hayatında 1960 Kadar Doldurduğu Yer)**, (Doktora Tezi), İstanbul, 1993.
- ÖZ Esat, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)**, 1.B, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.
- ÖZÜÇETİN Yaşar, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Partinin Kuruluşu 1946 Seçimleri" **Türkler**, C.16, (Editörler) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, (765-773).
-," Türkiye Büyük Millet Meclisi, Birinci Dönem Kırşehir Mebusları (1)", **I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni**, (8-10 Ekim 2003), Bildiriler, Haz. Ahmet GÜNŞEN, Kırşehir, 2004, (437-450).
-, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, İkinci Dönem Kırşehir Mebusları (2)", **ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH CURRENT ISSUE** (Volume 1/3 Spring 2008), (328-342).
- SAKALLI Bayram, **Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler**, Ankara, 1988.
- SANCER Muzaffer, **Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri**, İstanbul, Geçiş Yayınları, 1971.
- SEYFELİ Erol, " Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde ve TBMM'nde Kırşehir Milletvekili Keskinli (Hamitli) M.Rıza Bey" **I.Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni**, (8-10 Ekim 2003), Bildiriler, Haz. Ahmet GÜNŞEN, Kırşehir, 2004, (507-530).
- SÜSSOY Yener, " Ben Çok İhanet Gördüm" *Hürriyet* (08.02.2002).
- ŞAHİNGÖZ Mehmet, "Millî Mücadelede Protesto ve Mitingler", **Türkler** C.15, (Editörler, Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002, (726-744).
- ŞAHİNGÖZ Mehmet, **İzmir, İstanbul ve Maraş'ın İşgaline Tepkiler**, (Doktora Tezi), 1986, Ankara.
- ŞİMŞEK Seda, "Anadolu Fırtınasının Çileli Yılları 1", *Akşam* (8 Şubat 2002).
- , "Anadolu Fırtınasının Çileli Yılları Ben Satılık Biri Değilim", *Akşam* (09 Şubat 2002).
- TANÖR Bülent, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, 9.Baskı, İstanbul, 2002.
- TANSEL Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. II., İstanbul, 1991.
- TANSEL Selahattin, **27 Mayıs İnkılabını Hazırlayan Sebepler**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960.
- TİMUR Taner **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İletişim Yay.
- TOKER Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın Yılları 1950-1954**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.
-, **Demokrasiden Darbeye 1957-1960**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1991.
-, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 DP Yokuş Aşağı 1954-1957**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.
- TOSUN Hüseyin, **Çok Partili Hayatın Topluma Yansıması-Kırşehir Örneği**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.
- TUNAYA Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler (1859-1952)**, Doğan Kardeş Yay, İstanbul, 1952.

- TUNAYA Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasi Partiler**, İstanbul, 1952.
-, **Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük**, 2.B., İstanbul, 1981.
- TUNCAY Mete, **Türkiye Cumhuriyetinde Tek Partili Yönetimin Kurulması (1923-1931)**, 3.Baskı, İstanbul, 1999.
- TUNÇKANAT Haydar, **27 Mayıs 1960 Devrimi, Diktadan Demokrasiye**, Çağdaş Yay., 1996.
- TURAN Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Türkiye**, Bilgi Yay., Ankara, 1999.
- TURAN Mustafa “19 Mayıs’ın Türk İstiklâl Harbindeki Yeri ve Önemi”, **Türk Yurdu**, C.18, Sayı 129, (Mayıs 1998), (41-45).
- Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM, I. Dönem 1919-1923**, I. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay.
- Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve T.B.M.M. I.Dönem, 1919-1923**, III.Cilt, I.Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay.
- Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II.Dönem, 1923-1927**, I.Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay.
- Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II.Dönem, 1923-1927**, III.Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay.
- Türk Parlamento Tarihi, TBMM, IX. Dönem (1950-1954)**, VII. Cilt (özgeçmiş), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 23 Nisan 1920-20 Ekim 1991**, Cilt I, TBMM Genel Sekreterliği Yay. Ankara, 1994.
- URAN Hilmi, **Hatıralarım**, Ankara, 1959.
- UZUN Hakan, “Osmanlıdan Cumhuriyete Süreklilik”, **AVRASYA ETÜDLERİ TİKA**, 23, Yaz - Sonbahar 2002.
-, “Mustafa Kemal Paşa’nın Milli Mücadele Başlarında Kırşehir’e Gelişi”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 2, Sayı 3, Bahar 2006, (59-76).
- ÜNAL Tahsin, **Türk Siyasi Tarihi 1970–1958**, Kamer Yayınları, 6.B., İstanbul, 1998.
- VELİDEDEOĞLU H.V, **İlk Meclis/Millî Mücadele’de Anadolu**, Çağdaş yay., 1990.
- YALÇIN E. Semih, **Mustafa Kemal Atatürk’ün Hayatı ve Eseri**, Gazi Kitapevi, 2006.
- YALÇIN E. Semih, S. KOCA, Mustafa Kemal Paşanın Anadolu’ya Geçişi, Berikan Yayınevi, Ankara, 2005.
- YALMAN Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim 2, 1922–1971**, Yay. Haz. Erol Şadi Erdinç, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. İstanbul, 1977.
- YEŞİL Ahmet, **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, Kültür ve Turizm Bak., Yay., Ankara, 1988.
- YEŞİLYURT Süleyman, **Yarım Asırlık Sır İnönü ve İhtilalcilerin Gizli Görüşmeleri**, Kültür-Sanat Yayınları.
- YETKİN Çetin, **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930-1945**, İstanbul, 1983.
- YILMAZ Adnan, **Küçük Asya’nın KIR-ŞEHRİ**, Ankara, 2001.
- YILMAZ Sedat, **Osman Bölükbaşı ve Türk Siyasi Hayatındaki Yeri ve Önemi**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004.
- YÜCEL M Serhan, **Menderes Dönemi (1950–1960) Demokrasinin Gelişimi / Ekonomik Büyüme/ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Politikalar**.
-, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001.

3-SÜRELİ YAYINLAR

Akşam
Cumhuriyet
Halkın Sesi
Forum
Halkın Sesi
Kırşehir Sesi
Millet
Milliyet
Sabah
Ulus
Vatan
Yeni Kırşehir
Yeni Sabah
Yeni Şafak
Zafer